

De inhoud van een gereedschapskist? Een midden-neolithische depotvondst te Koersel (Beringen, prov. Limburg, BE)

Ferdi GEERTS, Jan CLAESEN, Ben VAN GENECHTEN & Kevin BOUCKAERT

1. Inleiding

Naar aanleiding van de bouw van 13 woningen aan de straat Brouwershuis in Koersel, deelgemeente van Beringen, voerde Archebo bvba in januari 2020 in opdracht van een lokale sociale huisvestingsmaatschappij een archeologisch vooronderzoek uit.

Op een ongeveer 20 are groot gedeelte van het projectgebied, begrensd in het zuiden door de straat Brouwershuis en ten westen door de Meeuwenstraat en hierna 'onderzoeksgebied A' genoemd (Fig. 1), werd in een spoor in een proefsleuf een geslepen bijl (Brounen & Amkreutz, 2016: 207, voetnoot 984), samen met een rolsteen, aangetroffen. Dit was de directe aanleiding voor een opgraving op 10 en 11 juni 2020 op dat terreingedeelte.

Fig. 1 – Het projectgebied te Koersel (Beringen) aan de straat Brouwershuis op de topografische kaart. Op de hoek van Brouwershuis met de Meeuwenstraat is het 'Onderzoeksgebied A' aangeduid (Bron: Geopunt, 2019).

Tijdens deze opgraving bleek dat de bijl in een vaag zichtbare kuil SP8 was gedeponeerd samen met andere lithische artefacten, twee aardewerkscherfjes en brokjes houtskool. Over het terrein verspreid werden nog enkele losse lithische vondsten en een drietal aardewerkscherfjes aangetroffen.

Een zone met bodemontwikkeling werd als archeologisch spoor SP6 geïnterpreteerd en zo geregistreerd. Het zou hier om de ‘negatieve’ aanduiding van een brede gracht kunnen gaan.

Verder werd nog een aantal antropogene sporen geregistreerd, zoals een greppel, een gracht, paal- en andere kuilen, waaronder enkele met houtskool. Deze sporen konden (nog) niet of zeer vaag (bijvoorbeeld ‘vanaf de middeleeuwen’) worden gedateerd. Of er een verband was tussen bepaalde sporen en welk dat verband dan wel mocht zijn, kon niet worden achterhaald. Het vermoeden bestaat wel dat er een relatie is tussen de enkele kuilen met houtskool en de kuil SP8 met de artefacten.

2. Landschappelijk kader

Koersel, deelgemeente van Beringen, situeert zich in de dekzandregio van de Kempen en behoort geomorfologisch tot het glacia van Beringen-Diepenbeek, de overgangszone tussen het Kempens laagplateau ten oosten en de Kempense vlakte ten westen. Het water wordt er afgevoerd richting Scheldebekken.

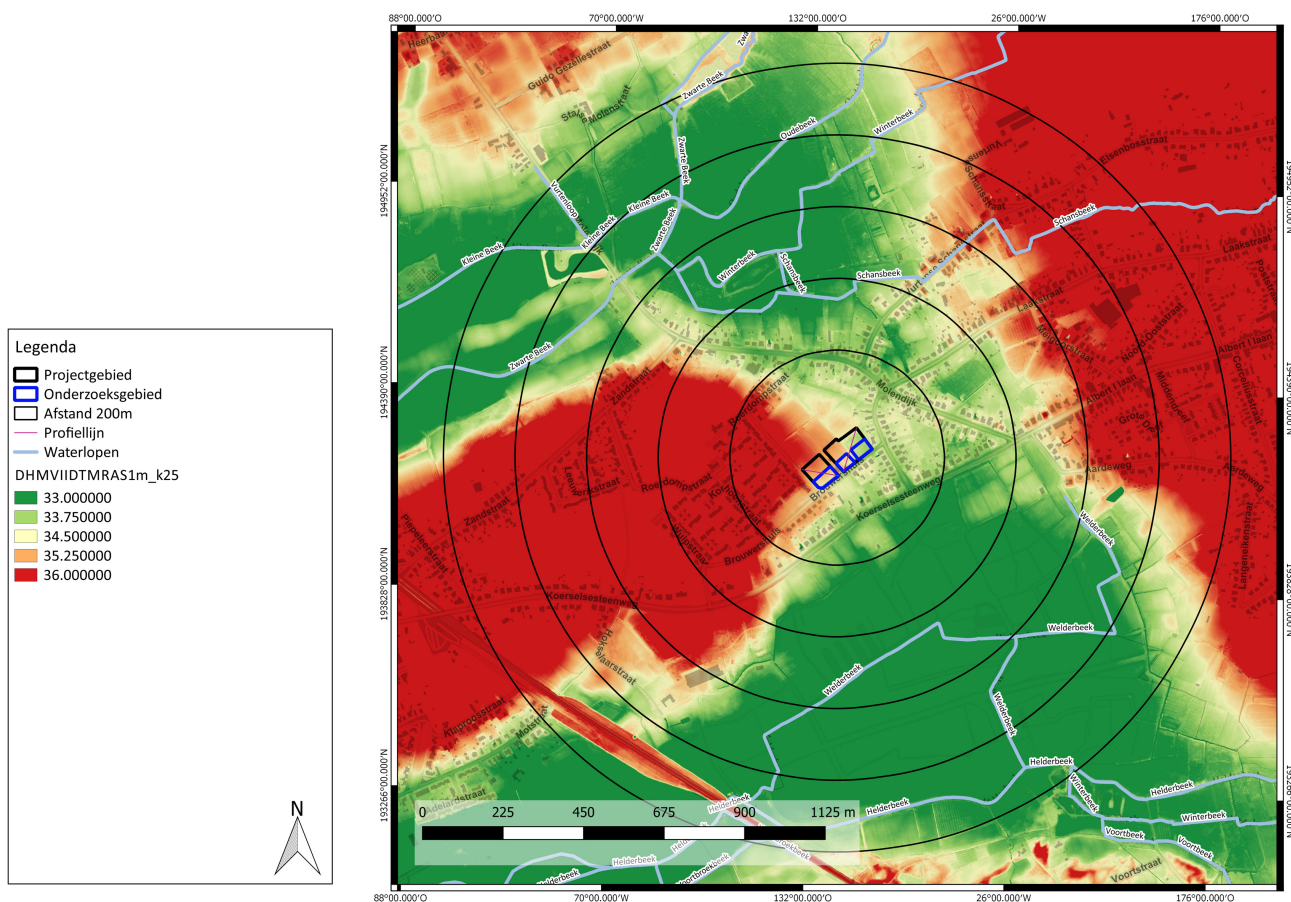

Fig. 2 – Situering van het projectgebied, met onderzoekgebied A, op het Digitaal Hoogtemodel (© Archebo bvba; bron: Geopunt, 2019).

Het onderzoeksgebied A bevindt zich in een gradiëntzone (ongeveer 34,5 m boven de zeespiegel), vlak bij de rand van een hoger gelegen ZW-NO georiënteerd plateau (36 m boven de zeespiegel; Fig. 2). Het plateau helt er in drie windrichtingen (N, Z en O) af. Ten noorden stromen Zwarte Beek en Schansbeek en ten zuiden de Welderbeek.

Het bodemsediment in onderzoeksgebied A bestaat uit lemig zand, waarin zich een matig droge podzol met weinig duidelijke humus en/of ijzer B horizont heeft ontwikkeld. Net ten westen van het onderzoeksgebied A, op het hoger gelegen plateau, bestaat het sediment uit zand en ten oosten ervan gaat het om een lemig zand dat matig nat is.

3. Depositiekuil, brede gracht en houtskoolrijke kuilen

Tijdens de opgraving was de kuil SP8 in het vlak aanvankelijk niet of nauwelijks waar te nemen. Pas wanneer het spoor geleidelijk aan werd verdiept kon een ietwat donkerder kern met een oppervlakte van ongeveer 0,5 m² worden waargenomen. In de kuil lagen lithische artefacten, enkele aardewerkscherfjes en enkele brokjes houtskool ongeordend bij elkaar. Vele lithische artefacten waren verbrand.

De depositiekuil leek in een droge context centraal te liggen binnen een zone die omgeven werd door een viertal meter breed (kringvormig?) spoor SP6 met bodemontwikkeling (Fig. 3). Dit spoor werd geïnterpreteerd als een eventuele aanwijzing dat er iets hoger een gracht heeft gelegen waardoor de bodemvorming werd beïnvloed. Het spoor was

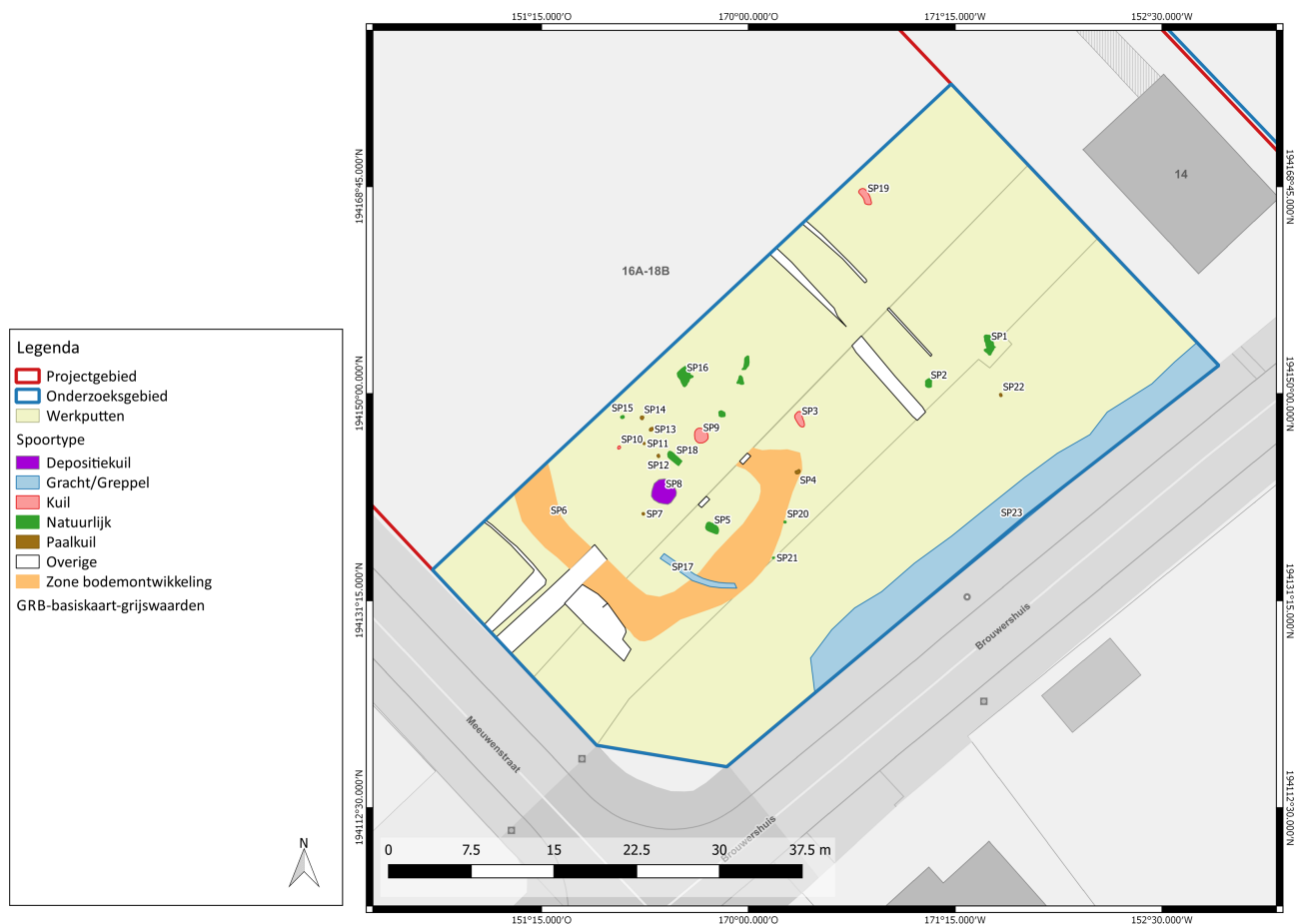

Fig. 3 – Sporenplan van het onderzoeksgebied A met labels (© Archebo bvba).

onderbroken of niet meer waarneembaar in het noordoosten. In het spoor SP6 werd geen archeologisch materiaal aangetroffen. Zowel de interpretatie van het spoor SP6, namelijk als een aanwijzing van een gracht, als de relatie tussen de depositiekuil en de gracht blijven hypothetisch.

Enkele meters verwijderd van de depositiekuil SP8 en binnen de contouren van het brede spoor met bodemvorming SP6, lagen twee kuilen, SP9 en SP10, die heel wat houtskool bevatten. Ook in het noordoosten van onderzoeksgebied A, maar dan volledig buiten de omlijning van de brede gracht, lag een kuil SP19 met houtskool. Of er een verband is tussen deze drie houtskoolrijke kuilen en de verbrande artefacten in de depositiekuil is niet duidelijk. In de kuilen werden geen lithische artefacten of fragmenten ervan aangetroffen en een C14-datering ervan is (voorlopig) niet voorhanden.

Over de betekenis en de datering van de andere geregistreerde sporen (paalkuilen, greppels) kan niets met zekerheid worden gezegd.

4. De lithische artefacten uit de depositiekuil

In totaal werden er in de depositiekuil, naast een rolsteen, 52 lithische artefacten geregistreerd; één artefact samen met de rolsteen tijdens het vooronderzoek en 51 tijdens de opgraving. Tweemaal konden twee artefacten, gevonden tijdens de opgraving, worden gerefite tot één artefact.

Artefact type	Aantal (N)	Beschadigd door vuur (N)
Kern	1	1
Afslag	20	20
(Micro)kling	5	5
Bijl	4	3
Afslagbijl	1	1
Halfproduct bijl	1	1
Schrabber	10	7
Geretoucheerde afslag	1	1
Potlid	7	7
Brokstuk	1	0
Klopper	1	0
Rolsteen	1	0
<i>Totaal</i>	53	46

Tab. 1 – Overzicht van de artefactentypes uit de depositiekuil SP8.

Een bijl, een klopper en rolsteen waren uit rotssteen. De overige artefacten waren alle uit een fijn tot matig korrelige silex van een grijze tot donkergrijze kleur met daarin lichter gekleurde vlekken en vlekjes. Het gaat om silex afkomstig uit de Kalksteen van Lanaye (van Gijn, 2010: 17). Een vuursteenmijn in de omgeving van Rijckholt is de meest waarschijnlijke herkomstplaats gezien de geografische ligging van de site van Koersel. Maar de Kalksteen van Lanaye strekt zich uit over een groot gebied en de erin aanwezige vuursteensoorten zijn moeilijk van elkaar te onderscheiden (van Gijn, 2010: 18). Andere herkomstplaatsen zoals bijvoorbeeld Spiennes, zijn dus niet zomaar uit te sluiten.

De voorkomende artefactentypes zijn: een kern, afslagen, (micro)klingen, bijl(kling)en, schrabbers, een geretoucheerde afslag, potlids, en een fragment van een klopper (Tab. 1).

De kern is onregelmatig van vorm en ongeveer 15 % van zijn oppervlak is bedekt met cortex. Het debitagemateriaal (afslagen en (micro)klingen) is eerder klein en onregelmatig gevormd. Vaak gaat het om fragmenten. Op basis van de uiterlijke kenmerken lijkt een aantal fragmenten van afslagen tot één afslag te hebben behoord, maar een poging om te refitten leverde geen resultaat op.

De bijlen, met inbegrip van het halfproduct en de afslagbijl, en de schrabbers zijn de meest in het oog springende werktuigencategorieën (Fig. 4).

Fig. 4 – Selectie van de geslepen bijlen en de schrabbers uit de depositiekuil.

4.1. Bijlen, afslagbijl en halfproduct

De tijdens het vooronderzoek gevonden bijl (VO2) was vervaardigd uit grijze tot donkergrijze vuursteen met lichtkleurige vlekken. Het is een spitstoppige bijl met spitsovale dwarsdoorsnede (Beuker, 2010: 179). Enkel het deel met de symmetrische, zeer licht convexe snede van de bijl werd volledig geslepen. Op het resterende deel van de bijl, zijn vertrekkend vanaf de randen, grote retouches zichtbaar gebleven. Door de inwerking van vuur zijn vooral nabij de snede potlids afgesprongen. Een deel van de top is afgebroken.

Uit donkergrijze vuursteen met lichtkleurige vlekjes werd een spitstoppige bijl (G7) met een ovale dwarsdoorsnede vervaardigd (Beuker, 2010: 179). De ribben (smalle zijden) zijn vlak geslepen. Het slijpen van de brede zijden gebeurde in de lengterichting van de bijl. Enkel het deel met de symmetrische, sterk convexe snede van de bijl werd volledig geslepen. Op het resterende deel van de bijl zijn, vertrekkend vanaf de randen, grote retouches zichtbaar gebleven. De impact van vuur heeft ongeveer de helft van één vlak zwaar beschadigd; een grote potlid (G40/1) is afgesprongen. Deze potlid heeft op beide vlakken een zeer lichte *capping* van het ijzerhoudende bodemsediment. De snede van de bijl is volledig intact. Centraal op het hoogste punt van de welving op de niet beschadigde brede zijde zitten in de lengterichting enkele kleine azuurblauwe vlekjes. Op de beschadigde brede zijde komen op dezelfde locatie, net op de rand van het onbeschadigde en beschadigde deel, ook kleine azuurblauwe vlekjes voor. De aard en betekenis van deze gekleurde vlekjes moet verder worden onderzocht. Een hypothese is dat het gaat om één of andere residu dat verkleurd is.

Van de geslepen bijl uit rotssteen (G30/1) is een potlid (G30/2) afgesprongen nabij de top. Op de beide breukvlakken die ontstaan zijn door het afspringen van de potlid, is een lichte *capping* van het sediment aanwezig waarmee de kuil was opgevuld. Het loskomen van de potlid is wellicht niet te wijten aan de impact van vuur, want op het artefact zijn daar verder nergens sporen van te vinden. Met uitzondering van de hiel van de bijl die gebouchardeerd is, is de bijl volledig geslepen. De symmetrische, convexe snede is slechts iets breder dan de top. De doorsnede van de bijl is rondovaal waarbij de smalle zijden vrij dik zijn en heel licht convex, bijna vlak, zijn. Op één van de brede zijden bevindt zich centraal een in de richting van de top 'uitgesmeerde' donkerbruine vlek. De hypothese is dat dit een residu kan zijn dat verband houdt met de schachting van de bijl.

Een bijl (G39) werd gemaakt uit grijze vuursteen met lichtkleurige vlekken. Het deel met de top van de bijl is afgebroken, wellicht door de impact van vuur want het breukvlak is zeer onregelmatig en vertoont negatieven van potlids. Verder vertoont het fragment echter geen sporen van de inwerking van vuur. De symmetrische snede is gaaf bewaard en recht. Enkel de overgang van de snede naar de zeer smalle ribben is afgerond. Het slijpen van de bijl gebeurde in de lengterichting.

Een afslagbijl (G32/1 en G32/2) werd vervaardigd uit grijze tot donkergrijze vuursteen, met lichtkleurige vlekjes. De hiel van het artefact is vlak, bootvormig en bedekt met cortex. De snede is zwaar beschadigd en verschillende potlids zijn afgesprongen. Eén potlid (G32/2) werd samen met de afslagbijl gevonden. Deze potlid heeft op beide vlakken een *capping* met het ijzerhoudende bodemsediment. Centraal op het ventrale vlak is één azuurblauwe stip zichtbaar (cfr. de blauwkleurige vlekjes op bijl G7).

Een halffabricaat van een bijl (G1) is vervaardigd uit grijze tot donkergrijze vuursteen, doorspekt met lichtkleurige vlekjes. Het uiteinde van het artefact – de hiel van de bijl – is ruitvormig en volledig vlak. Het artefact is bifaciaal geretoucheerd, maar op beide brede zijden is nog cortex aanwezig. De cortex beslaat ongeveer 25 % van elk van beide

oppervlakken en de locaties waarop de cortex voorkomt, zijn gespiegeld. De ribben (smalle zijden) van het artefact zijn snijdend als gevolg van de bifaciale retouchering. Het artefact is nabij de snede incompleet; grote potlids zijn afgesprongen, op beide brede vlakken, als gevolg van de impact van vuur. Een dergelijk halffabricaat zou na slijping als een spitstoppige bijl met een (spits?)ovale dwarsdoorsnede kunnen worden gedetermineerd (Beuker, 2010: 179).

4.2. Schrabbers

Van een eindschrabber (G9) uit donkergrijze silex met lichtkleurige vlekken is enkel het schrabhoofd bewaard gebleven. Het ventrale vlak van de schrabber is zwaar beschadigd door het loskomen van potlids ingevolge de inwerking van vuur. Op het dorsale vlak zijn hier en daar sporen van glans aanwezig.

Ook van een andere eindschrabber (G10) uit donkergrijze silex met lichtkleurige vlekken is enkel het steile, sterk vernieuwde schrabhoofd bewaard gebleven. Het werktuig vertoont sporen van de inwerking van vuur. Vooral op de linkerboord zijn potlids afgesprongen. *Capping* met het ijzerhoudende bodensediment is zowel op het schrabhoofd als op de breukvlakken aanwezig.

Een kleine eindschrabber op afslag (G11) uit donkergrijze silex met lichtkleurige vlekken is hoefvormig. Het steile schrabhoofd is op het distale uiteinde van de afslag vervaardigd. Het vertoont een stevige *capping* met het ijzerhoudende sediment. De linker- en de rechterboord van het werktuig zijn volledig geretoucheerd met schuine retouches. Op het ventrale vlak zijn zones met glans aanwezig. De schrabber vertoont sporen van de inwerking van vuur. De hiel van de afslag en de slagbult zijn verdwenen omdat er potlids zijn losgekomen.

Een potlid (G18) is afkomstig van het ventrale vlak van een werktuig, vermoedelijk een schrabber, uit donkergrijze vuursteen met lichtkleurige vlekken. De potlid is losgekomen als gevolg van vuurinwerking. Op het distale uiteinde zijn de resten van een schrabhoofd, met *capping* van ijzerhoudende sediment, waarneembaar en het ventrale vlak vertoont, vooral langs de rechterboord, glanzende vlekken.

Een stevige eindschrabber (G23) op een afslag uit lichtgrijze vuursteen met lichtkleurige vlekken is hoefvormig. Het schrabhoofd is geretoucheerd op het distale uiteinde van de afslag. Het werd regelmatig vernieuwd. De rechterboord is volledig geretoucheerd met schuine retouches. De linkerboord is nagenoeg volledig geretoucheerd met retouches die wat steiler zijn. Enkel het proximale deel van deze boord werd niet geretoucheerd. De hiel van de schrabber is vlak en ruitvormig. Het werktuig vertoont geen sporen van de inwerking van vuur. Op het ventrale vlak zitten vlekken die sterk glanzen.

Ongeveer een/derde van het dorsale vlak van een eindschrabber (G24) op een afslag uit donkergrijze silex met lichtkleurige vlekken is bedekt met cortex. Het schrabhoofd is smal en sterk convex en erg hoog. De beide boorden zijn volledig geretoucheerd maar op een wat slordige manier. De hiel van het werktuig is puntvormig en de slagbult is zeer stevig. Op het ventrale vlak, vooral langs de rechterboord, zijn glanzende vlekken aanwezig. De schrabber is blootgesteld geweest aan de inwerking van vuur en enkele potlids zijn afgesprongen.

Een compacte eindschrabber (G25) op een afslag uit donkergrijze vuursteen met lichtkleurige stippen is hoefvormig. De hiel is vlak en ruitvormig. De rechterboord is volledig geretoucheerd; de linkerboord ook, uitgezonderd het proximale deel. Op het ventrale vlak, en vooral op het distale deel ervan, zijn locaties met glans waarneembaar en een

sterke *capping* van ijzerhoudende sediment. Het vuur heeft slechts weinig impact gehad op het werktuig.

Een compacte hoefvormige eindschrabber (G26) is vervaardigd op een afslag uit lichtgrijze vuursteen met lichtkleurige vlekken. Ongeveer de helft van het dorsale vlak is bedekt met cortex. Het schrabhoofd bevindt zich op het distale uiteinde. De schrabber is volledig rondom geretoucheerd waardoor hiel en slagbult verdwenen. Sterk glanzende vlekken zijn verspreid over het volledige ventrale vlak zichtbaar. De schrabber is niet in contact geweest met vuur.

Een kleine eindschrabber (G28) op een afslag uit donkergrijze vuursteen met lichtkleurige vlekken is hoefvormig. Het schrabhoofd werd op het distale uiteinde gemaakt. Het werktuig heeft een vlakke, langwerpige hiel. Beide boorden zijn volledig geretoucheerd. Op het ventrale vlak zijn glanzende vlekken zichtbaar. Sporen van de impact van vuur zijn niet merkbaar.

Een eindschrabber (G37) is vervaardigd op een kling uit lichtgrijze vuursteen met lichtkleurige vlekken. Het schrabhoofd is distaal gelegen en is breed en sterk convex. De basis van de schrabber – het proximale deel – is flink smaller dan het schrabhoofd. Beide boorden zijn volledig geretoucheerd. Het dorsale vlak is beschadigd door de inwerking van vuur; potlids zijn afgesprongen. Op diverse plaatsen op het ventrale vlak zijn glanzende vlekjes merkbaar.

5. Het aardewerk uit de depositiekuil

Het zeer kleine wandscherfje van handgevormd aardewerk dat uit de depositiekuil kwam, was gemagerd met plantenvezels, houtskool en kwartsiet. Het vertoonde geen enkele versiering.

Het fragmentje van steengoed (met zoutglazuur) was duidelijk intrusief in de kuil.

6. Losse vondsten: lithische artefacten en aardewerk

Tijdens de opgraving in Onderzoeksgebied A werden een aantal losse vondsten gedaan, waaronder zeven lithische artefacten. Slechts één van deze artefacten toont impactsporen van vuur. Een fragment van een kling uit Wommersomkwartsiet is het enige artefact uit die grondstof. Een midden-paleolithische levalloisafslag uit silex is volledig gepatineerd (lichtbruine patina) en de boorden en ribben zijn afgerond.

De drie gevonden zeer kleine scherfjes van handgevormd aardewerk kunnen best tot één en hetzelfde recipiënt hebben behoord. De klei waaruit ze werden vervaardigd, werd gemagerd met kwartsiet. Ze hebben een brosse structuur op de breukvlakken en er is geen versiering merkbaar.

7. Datering van de depositiekuil en vondsten

Uit de vulling van de depositiekuil SP8 werden twee houtskoolstalen, afkomstig van verschillende dieptes, geselecteerd voor een radiokoolstofdatering (Fig. 5). Eén staal leverde een datering op van 5200 BP (Ua-67453 : 5200 BP ± 38 BP), wat overeenkomt met een gekalibreerde datering tussen 4059 en 3949 v. Chr. (met een waarschijnlijkheid van 87,1 %). Het andere staal leverde een datering op van 5144 BP (Ua-67454 : 5144

BP \pm 37 BP), wat overeenkomt met een gekalibreerde datering tussen 4041 en 3803 v. Chr. (met een waarschijnlijkheid van 95,4 %). Beide stalen geven dus een datering in het begin van het 4de millennium v. Chr.

Calibration curves

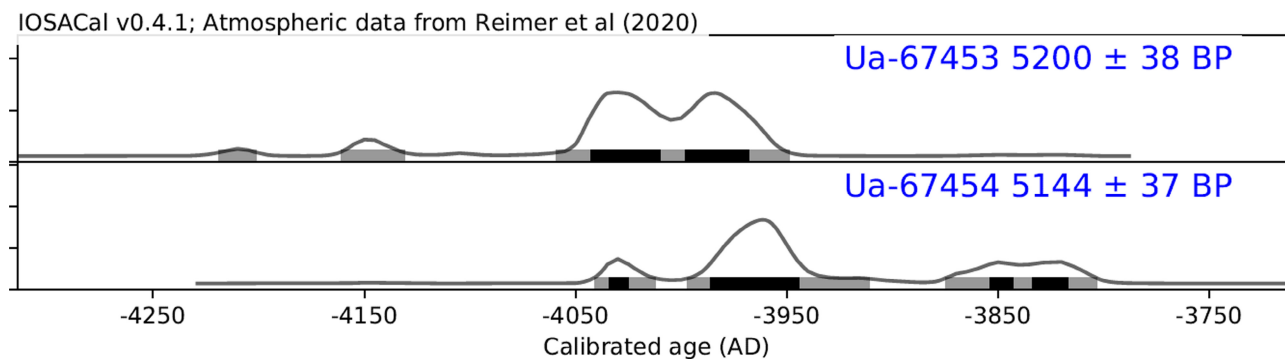

Fig. 5 – De resultaten van de twee C14-dateringen, uitgevoerd op houtskool uit de depositiekuil.

Het probleem van de ‘eigen leeftijd’ van houtskool (Lanting & van der Plicht, 1999-2000: 12) oftewel het ‘oud hout effect’ (Vandendriessche, 2015: 11) is bekend, net als dit van de aanwezigheid van twee plateaus in de kalibratiecurves van de dateringen tussen 5370 - 5240 BP en 5100 - 5000 BP (Vanmontfort, 2004: 287, fig. IV-2).

De typologische kenmerken van de schrabbers, met name de hoefvorm van enkele, laten toe ze cultureel toe te wijzen aan de midden-neolithische Michelsbergcultuur (Schreurs, 2016: 160-162). De geslepen bijltypes en de gebruikte grondstof voor het vervaardigen van de artefacten, gemijnde vuursteen uit de Kalk van Lanaye (Schreurs, 2016: 156; Vandendriessche *et al.*, 2015: 17), zijn hiermee zeker niet in tegenspraak.

8. Discussie en besluit

Wanneer alle dateringselementen in aanmerking worden genomen, staat het vast dat de depositiekuil SP8 en de erin aanwezige vondsten dateren uit een fase van de Michelsbergcultuur tijdens het eerste kwart van het 4de millennium v. Chr.

De positie van de site in het landschap lijkt in overeenstemming te zijn met wat we kennen van vindplaatsen van de Michelsbergcultuur: vanop de rand van een hoogte uitkijkend over een lager gelegen gebied (Vanmontfort, 2004: 314). Meteen moeten we echter de bemerking maken dat hoogteverschillen in de Kempen erg relatief zijn.

Aangezien er (vooral) bijlen en schrabbers werden gedeponereerd, kunnen we stellen dat er een selectie heeft plaatsgevonden. Bijzonder is dat er een heel gamma van mogelijke bijlvormen aanwezig is. Een analyse van de residu's op de bijlen [de blauwkleurige vlekjes op de geslepen bijl (G7), de afslagbijl (G32 /1 en /2) en de uitgesmeerde vlek op de rotsstenen bijl (G30 /1 en /2)] kan waardevolle informatie opleveren over het schachten en eventueel het gebruik van de bijlen. Wat dit laatste aspect betreft, lijkt houtbewerking voor de hand te liggen. Maar ook een ander gebruik van bijlen is mogelijk (Wentink & van Gijn, 2008: 37-38). De schrabbers kunnen ook eventueel gebruikt zijn voor houtbewerking, maar net als bij de bijlen hoeft dat niet per se zo te zijn. Een gebruikssporenanalyse zou hierover uitsluitsel kunnen geven. Nadat alle analyses resultaten zouden hebben

opgeleverd, zou dan de vraag kunnen worden beantwoord of al dan niet een gereedschapskist voor houtbewerking werd gedeponeerd. De redenen voor de depositie van de voorwerpen kunnen zeer divers zijn (Ter Wal, 1995-1996: 148).

De meeste artefacten zijn in contact geweest met vuur en als gevolg daarvan zwaar beschadigd. Werden de artefacten eerst op basis van hun type geselecteerd en daarna verbrand (tijdens een ritueel bijv.)? Een toevallige brand waarbij de artefacten werden beschadigd en waarna ze werden geselecteerd en (ritueel?) gedeponeerd, kan ook een mogelijke verklaring zijn. Vast staat dat het vuur niet in de depositiekuil SP8 zelf werd gestookt. In die kuil werden immers maar enkele kleine brokjes houtskool aangetroffen. En niet alle fragmenten/potlids van de artefacten waren in de kuil aanwezig. De artefacten zijn op een andere plaats in contact gekomen met vuur en daarna in de kuil gedeponeerd.

De centrale plaats van de depositiekuil binnen het omringende brede spoor SP6 met bodemvormig is een intrigerende vaststelling. Door het ontbreken van een datering en van diagnostisch archeologisch materiaal in dit spoor kan de relatie tussen kuil en spoor enkel maar een hypothese zijn.

Slechts enkele zeer kleine niet-versierde aardewerk scherfjes zijn aanwezig en ze konden niet cultureel worden toegewezen.

De depotvondst van Koersel heeft, zoals gezegd, nog onderzoekspotentieel (gebruikssporen, residu...), maar is nu reeds omwille van de gesloten context en de goede dateringen een belangrijk element in het verhaal van de start van het neolithicum in de Kempen.

De (graf)kuil opgegraven op de Bentel te Oud-Turnhout werd ook in die tijdsperiode geplaatst op basis van C14-dateringen. Bij gebrek aan diagnostisch archeologisch materiaal bleek een culturele toewijzing aan de Michelsbergcultuur echter niet mogelijk (Scheltjens *et al.*, 2012: 231).

De dateringen van Oud-Turnhout en Koersel maken het aannemelijk dat het begin van het neolithicum in de Kempen inderdaad omstreeks 4000 v. Chr. kan worden gesitueerd, net als in de Vlaamse zandstreek (Vanmontfort, 2004: 286-290; Crombé & Sergant, 2008: 81; Vandendriessche *et al.*, 2015: 10-11). Beide sites stellen het beeld van het Midden-Neolithicum in de Kempen iets scherper, maar de kennis van die periode blijft al met al beperkt.

Het blijft vooral een beeld van een regio waar midden-neolithische sites aanwezig zijn, maar ze zijn zeldzaam. Vaak gaat het om oppervlaktevondsten, zowel lithische artefacten als aardewerkscherven, die moeilijk goed te dateren en te interpreteren zijn (Vanmontfort, 2007: 111). Dit is bijvoorbeeld het geval in de Limburgse Kempen voor de sites van Meeuwen-Donderslagheide (Creemers & Vermeersch, 1989) en Dilsen-Dilsenheide III (Amkreutz *et al.*, 2010: 20-21) en voor een aantal vindplaatsen in de Antwerpse Kempen (zie Scheltjens *et al.*, 2012: 231).

Bibliografie

- AMKREUTZ L., VANMONTFORT B., DE BIE M. & VERBEEK C., 2010. Bowls of contention. Mesolithic sites with pottery in the Lower Rhine Area. *Archaeological Studies Leiden University*, 20: 15-26.
- BEUKER J., 2010. *Vuurstenen werktuigen. Technologie op het scherp van de snede*. Leiden, Sidestone Press: 274 p.
- BROUNEN F. & AMKREUTZ L., 2016. Geslepen Bijlen. In: Amkreutz L., Brounen F., Deeben J., Machiels R., Van Oorsouw M.-F. & Smit B. (red.), *Vuursteen verzameld. Over het zoeken en onderzoeken van steentijdvondsten en -vindplaatsen*, Amersfoort, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Nederlandse Archeologische Rapporten, 50: 206-210.
- CREEMERS G. & VERMEERSCH P. M., 1989. Meeuwen-Donderslagheide: a Middle Neolithic Site on the Limburg Kempen Plateau (Belgium). *Helinium*, 29/2: 206-226.
- CROMBÉ P. & SERGANT J., 2008. Tracing the Neolithic in the sandy lowlands of Belgium: the evidence from Sandy Flanders. In: Fokkens H., Coles B. J., van Gijn A. L., Kleijne J. P., Ponjee H. H. & Slappendel C. G. (ed.), *Between Foraging and Farming: an extended broad spectrum of papers presented to Leendert Louwe Kooijmans*, Leiden, Leiden University, Faculty of Archaeology (= *Analecta Praehistorica Leidensia*, 40): 75-84.
- LANTING J. N. & VAN DER PLICHT J., 1999-2000. De 14C-chronologie van de Nederlandse Pre- en Protohistorie. III: Neolithicum. *Palaeohistoria*, 41-42: 1-110.
- SCHELTJENS S., ROBINSON E., DELARUELLE S., BERVOETS G., SERGANT J., VAN STRYDONCK M. & CROMBÉ P., 2012. Een (graf)kuil met gecremeerde beenderen uit het Midden-Neolithicum aangetroffen op de Bentel te Oud-Turnhout (prov. Antwerpen, B). *Notae Praehistoricae*, 32/2012: 227-232.
- SCHREURS J., 2016. Michelsbergcultuur. In: Amkreutz L., Brounen F., Deeben J., Machiels R., Van Oorsouw M.-F. & Smit B. (red.), *Vuursteen verzameld. Over het zoeken en onderzoeken van steentijdvondsten en -vindplaatsen*. Amersfoort, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Nederlandse Archeologische Rapporten, 50: 156-164.
- TER WAL A., 1995-1996. Een onderzoek naar de depositie van vuurstenen bijlen. *Palaeohistoria*, 37-38: 127-158.
- VANDENDRIESSCHEH., PEDER., KLINKENBORG S., VERBRUGGE A., MIKKELSEN J. H., SERGANT J., CHERRETTÉ B. & CROMBÉ P., 2015. Steentijdvondsten uit het zuiden van Oost-Vlaanderen: het neolithicum te Leeuwergem-Spelaan (gem. Zottegem) en Ruien-Rosalinde (gem. Kluisbergen, BE). *Notae Praehistoricae*, 35/2015: 5-23.
- VAN GIJN A., 2010. *Flint in focus. Lithic Biographies in the Neolithic and Bronze Age*. Leiden, Sidestone Press: 290 p.
- VANMONTFORT B., 2004. *Converging worlds: the neolithisation of the Scheldt basin during the late fifth and early fourth millennium cal BC*. Leuven, KU Leuven, doctoraatsverhandeling: 390 p.
- VANMONTFORT B., 2007. Bridging the gap. The Mesolithic-Neolithic transition in a frontier zone. *Documenta Praehistorica*, 34: 105-118.
- WENTINK K. & VAN GIJN A., 2008. Neolithic depositions in the Northern Netherlands. In: Hamon C. & Quilliec B. (ed.), *Hoards from the Neolithic to the Metal Ages. Technical and codified practices. Session of the XIth Annual Meeting of the European Association of Archaeologists*, BAR International Series, 1758, Archaeopress, Oxford: 29-43.

Samenvatting

Tijdens een opgraving op een toekomstig bouwterrein te Koersel, deelgemeente van Beringen (prov. Limburg, BE) is een kuil ontdekt waarin vooral bijlen en schrabbers werden gedeponeerd, nadat ze elders met vuur in contact waren geweest en hierdoor beschadigd. Twee C14-dateringen situeren de kuil en de vondsten in het eerste kwart van het 4de millennium v. Chr. Dit is in overeenstemming met de culturele toewijzing van de lithische artefacten aan de midden-neolithische Michelsbergcultuur.

Trefwoorden: Koersel, gemeente Beringen, Provincie Limburg (BE), depotvondst, geslepen bijlen, schrabbers, Midden-Neolithicum, Michelsbergcultuur.

Abstract

During an excavation at a future building site in Koersel (a sub-municipality of the city of Beringen, province of Limburg (BE) a pit deposition, including mainly axes and scrapers, was found. The artifacts were damaged by fire at another location prior to their deposition. According to two radiocarbon datings the pit and the artifacts date as far back as the first quarter of the 4th millennium BC. A result that is consistent with placing the artifacts in the cultural context of the Middle Neolithic Michelsberg Culture.

Keywords: Koersel, municipality Beringen, Province of Limburg (BE), pit deposition, axes, scrapers, Middle Neolithic, Michelsberg Culture.

Ferdi GEERTS
Museum De Kolonie
Kolonie, 77
BE – 3920 Lommel
ferdi.geerts@erfgoedlommel.be

Jan CLAESEN
Ben VAN GENECHTEN
Kevin BOUCKAERT
Archebo bvba
Merelnest, 5
BE – 3740 Kortenaken
info@archebo.be